กระบวนการมีส่วนร่วมในรูปแบบการให้ข้อมูล และรับฟังความคิดเห็นของของประชาชน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการขับเคลื่อนการแก้ไขและพัฒนาพื้นที่โดยมีการกำหนด ด้านการรับผลประโยชน์ ประชาชนได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ เป็นแหล่งอาหาร และสร้างรายได้ ฝนตกต้องตามฤดูกาล และเป็นแหล่งท่องเที่ยว ด้านการประเมินผล ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทำกิจกรรม การทำงาน

๒) หลักธรรมฆราวาสธรรม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับด้านสัจจะ มีความตั้งใจที่จะอยู่กับธรรมชาติ ด้านทมะ ระมัดระวังมิให้ใครมาทำลายป่า ด้านขันติ อดทนต่อความโลภในผืนป่าเพื่อประโยชน์ของตนเอง ด้านจาคะ เสียสละในการใช้ชีวิตเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุทัยธานีโดยได้คณะกรรมการการดำเนินงาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประชาชน ผู้นำชุมชน เยาวชนและเด็กต้องมีการนำเสนอข้อมูลที่เป็นจริง มีความซื่อสัตย์ต่อท้องถิ่น ร่วมกันดูแลและอนุรักษ์ร่วมกัน และยังสัมพันธ์กับหลักสังคหวัตถุธรรม ในการอนุรักษ์ต้องรู้จักให้เพื่อคืนความสมบูรณ์สู่ธรรมชาติ ทุกฝ่ายต้องทำงานร่วมกันพูดคุยเพื่อใช้ชีวิตร่วมกับธรรมชาติให้กลมกลืนมากที่สุดและต้องแนะนำข้อมูลที่เป็นจริงกับทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีและเอื้อเฟื้อระหว่างคนกับป่าและสัตว์

๓. แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของป่าห้วยขาแข้ง ดังนี้ **ด้านการตัดสินใจ** มีส่วนร่วมได้โดยการนำเสนอปัญหาต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติของป่าห้วยขาแข้ง ให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการลงมติและตรวจสอบ เสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ด้านธรรมชาติ จัดกิจกรรมการเผยแพร่ เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกให้เข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์ให้เป็นไปอย่างยั่งยืน **ด้านการปฏิบัติการ** เป็นผู้แทนของชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อร่วมวางแผนกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างเครือข่ายจิตอาสาอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กระตุ้นจิตสำนึกของเยาวชนให้มีการอนุรักษ์ป่าและน้ำ “ร่วมคิด ร่วมทำ และเป็นเจ้าของ” การเปลี่ยนจากผู้บุกรุกเป็นผู้ร่วมอนุรักษ์ ฝึกอบรมให้ความรู้วิธีการอยู่ร่วมกันของประชาชนกับป่า และเรียนรู้ข้อกฎหมายต่างๆ ว่าอะไรปฏิบัติได้ และปฏิบัติไม่ได้ **ด้านการรับผลประโยชน์** มีคุณภาพชีวิตที่ดีในด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ยังสามารถเพิ่มรายได้ในชุมชน ครอบครัว ป่ายังเป็นทุนในการทำเกษตรกรรม คือ การที่มีน้ำใช้เพียงพอในด้านเกษตรกรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของป่าห้วยขาแข้งยังสามารถสร้างความรัก ความสามัคคีในหมู่ประชาชนและชุมชนอีกด้วย **ด้านการประเมินผล** การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของป่าห้วยขาแข้งประชาชนร่วมเสนอแนะแนวทางการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข วางแผน ร่วมแสดงความคิดเห็น นำเสนอปัญหาต่างๆ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยังเป็นเวทีชี้แจงนโยบาย วิสัยทัศน์ การเป็นแหล่งเรียนรู้ มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ แสดงให้เห็นว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของป่าห้วยขาแข้งมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดี

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การอนุรักษ์, ทรัพยากรธรรมชาติ, ป่าห้วยขาแข้ง